



Araştırma Notu / Research Note

İbn Hacer'e Göre İbn Ebû Hâtim'in *el-Cerh ve't-ta'dîl*'inde Metrûk/Metrûkü'l-hadîs Olarak Tavsif Edilen Râvilerin Durumu

Zühal Karakaya*

I. GİRİŞ

İbn Ebû Hâtim'in (ö. 327/938) *el-Cerh ve't-ta'dîl* adlı eseri, çok sayıda râvi biyografisi ihtiva etmesi, özellikle de kendisinden önce yaşamış cerh-ta'dîl münekkitlerinin râvi hakkındaki görüşlerine yer vermesi açısından önemli bir kaynaktır. Eseri önemli kılan bir diğer özellik ise, ilk defa İbn Ebû Hâtim'in kitabının başında râvi hakkındaki cerh-ta'dîl lafızlarını derecelere ayırması ve bu lafızlardan biriyle tavsif edilen râvinin hadisiyle ilgili hükmü belirtmesidir.

İbn Ebû Hâtim derecelere ayırdığı cerh-ta'dîl lafızlardan metrûk/metrûkü'l-hadîs lafzını, dördüncü mertebede kezzâb, zâhibü'l-hadîs gibi lafızlarla birlikte zikrederek böyle bir râvinin hadisinin yazılamayacağını ve hadisin hem ihticâc hem de i'tibar için kullanılamayacağını ifade eder. Ancak ne var ki cerh-ta'dîl hem ictihâdîdir hem de nisbî değerlendirmeler içerir. Bir münekkidin metrûk dediği bir râvi başka bir münekkit tarafından metrûk sayılmayabilir. Bu durum, o râvinin hadisiyle ilgili verilen hükmü de doğrudan etkilemektedir. Zira pek çok kişi tarafından metrûk olduğu belirtilen râvinin hadisi hiçbir surette kullanılmazken, sadece bir veya iki âlimin metrûk dediği başka bir ifadeyle terkinde ittifak edilmeyen râvi, diğer âlimlerin geneli tarafından güvenilir kabul edilmiş ise hadisi ihticâc veya i'tibar için; şiddetli za'fı gerektirmeyecek şekilde zayıf kabul edildiği takdirde ise i'tibar için kullanılmaya elverişli hâle gelmektedir.

Rivayetin i'mâli için önem arz eden bu durumu incelemek aynı zamanda metrûk şeklinde tavsif edilen râvilerle ilgili değerlendirmelerde münekkitler arasında çok büyük farklılıkların bulunup bulunmadığını görmek için İbn Hacer'in (ö. 852/1449) *Tehzibü't-Tehzib* ile *Takribü't-Tehzib* temelinde bir karşılaştırma yapılacak ve bu karşılaştırma bir şema ile gösterilecektir. Mukayeseye dâhil edilebilecek âlimler ve eserleri genişletilerek daha derin bir incelemenin

* Arş. Gör., Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı,
z.karakaya@hotmail.com.

yapılması gerekmektedir, yapılan bu çalışmanın en azından mütekaddimûn âlimleriyle İbn Hacer'in râvi tenkidinde birbirinden çok farklı kanaatlere sahip olmadıklarına dair bir fikir vermek üzere ilk adım olması umulmaktadır.

II. *el-Cerh ve't-ta'dîl*'de Metrûk/Metrûkü'l-hadîs Şeklinde Tavsif Edilen Râvilerin *Tehzîb ve Takrîb*'deki Durumuyla İlgili Şema

<i>el-Cerh ve't-ta'dîl</i> 'de metrûk/metrûkü'l-hadîs olarak tavsif edilen râviler	<i>Tehzîbü't-Tehzîb</i> 'de yer alanlar ve hakkında ta'dîl lafzı kullanılanlar	<i>Takrîbü't-Tehzîb</i> 'de yer alan râviler ve İbn Hacer'in bu râvilerle ilgili kanaati
1. Ahmed b. Hâris el-Gassânî ¹	-	-
2. İbrahim b. Muhammed b. Ebû Yahya el-Eslemî ²	+ -	+ Metrûk
3. İbrahim b. Hirâse Ebû İshâk ³	-	-
4. İbrahim b. Yezîd Ebû İsmail el-Hûzî ⁴	+ -	+ Metrûkü'l-hadîs
5. İsmail b. Ebân el-Ganevî ⁵	+ -	+ Metrûk, rumiye bi'l-vaz'
6. İsmail b. Abdullah Ebû Yahya et-Teymî ⁶	-	-
7. İshak b. Abdullah b. Ebû Ferve ⁷	+ -	+ Metrûk
8. İshak b. Yahya b. Talha el-Kuraşî ⁸	+ -	+ Zayıf
9. Eyyûb b. Hût ⁹	+ -	+ Metrûk
10. Eyyûb b. Müdrik ed-Dimeşki ¹⁰	-	-
11. Eş'as b. Saîd Ebu'r-Rebî Semmân ¹¹	+ -	+ Metrûk
12. Ebân b. Ebû Ayyâş ¹²	+ -	+ Metrûk
13. Bişr b. Nümeyr ¹³	+ -	+ Metrûk, Mütthem
14. Ca'fer b. Zübeyr ¹⁴	+ -	+ Metrûkü'l-hadîs, ve-kâne sâlihan fi nefsihi
15. Cerrâh b. el-Minhâl Mevlâ Benî Âmir ¹⁵	-	-

<i>el-Cerh ve't-ta'dil</i> 'de metrûk/metrûkû'l-hadîs olarak tavsif edilen râviler	<i>Tehzîbü't-Tehzîb</i> 'de yer alanlar ve hakkında ta'dîl lafzı kullanılanlar	<i>Takrîbü't-Tehzîb</i> 'de yer alan râviler ve İbn Hacer'in bu râvilerle ilgili kanaati
16. el-Hasen b. Dînâr Ebû Saîd et-Temîmî ¹⁶	+ -	-
17. el-Hasen b. Amr b. Seyf ¹⁷	+ -	+ Metrûk
18. el-Hasen b. Umâra ¹⁸	+ -	+ Metrûk
19. el-Hüseyn b. Abdullah b. Damîra ¹⁹	-	-
20. el-Hüseyn b. 'Ulvân el-Kûfî ²⁰	-	-
21. el-Hâris b. Nebhân el-Cermî ²¹	+ -	+ Metrûk
22. Habîb b. Ruzeyk el-Fezârî ²²	+ -	+ İbn Hacer'de Habîb b. Ebû Habîb olarak geçiyor. Metrûk, kezzebehü Ebû Dâvûd ve cemâa
23. el-Hakem b. Zuheyr el-Fezârî ²³	+ -	+ Metrûk, rumîye bi-rafz, ittehemehu İbn Main
24. el-Hakem b. Abdullah el-Eylî ²⁴	-	-
25. el-Hakem b. Ya'lâ b. 'Atâ ²⁵	-	-
26. Hafs b. Süleyman el-Esedî ²⁶	+ -	+ Metrûkû'l-hadîs mea imâmetihi
27. Hafs b. Ömer el-Basrî ²⁷	-	-
28. Husayn b. Ömer el-Ahmesî ²⁸	+ -	+ Metrûk
29. Hakîm b. Hizâm ²⁹	-	-
30. Haram b. Osman el-Ensârî ³⁰	+ -	-
31. Hâlid b. İlyas el-Kuraşî ³¹	+ -	+ Metrûkû'l-hadîs
32. Hâlid b. 'Amr el-Kuraşî ³²	+ -	+ Ramâhu İbn Main bi'l-kizb, nesebehu Sâlih Cezere ve gayruhu ile'l-vaz'
33. Hâlid b. el-Kâsım Ebu'l-Heysem ³³	-	-

<i>el-Cerh ve't-ta'dîl</i> 'de metrûk/metrukû'l-hadis olarak tavsif edilen râviler	<i>Tehzîbü't-Tehzîb</i> 'de yer alanlar ve hakkında ta'dîl lafzı kullanılanlar	<i>Takrîbü't-Tehzîb</i> 'de yer alan râviler ve İbn Hacer'in bu râvilerle ilgili kanaati
34. Hâlid el-Abd ³⁴	-	-
35. Halef b. Yahya el-Horasânî ³⁵	-	-
36. Dâvûd b. İbrahim ³⁶	-	-
37. Ziyâd b. el-Münzir Ebu'l-Cârûd ³⁷	+ -	+ Râfizî, kezzebehu Yahya İbn Maîn
38. Zeyd b. Cebira el-Ensârî ³⁸	+ -	+ Metrûk
39. Saîd b. Simâk b. Harb ³⁹	-	-
40. Sa'd b. Tarîf el-İskâf ⁴⁰	+ -	+ Metrûk, ramâhu İbn Hibbân bi'l-vaz' ve kâne Râfiziyyen
41. Süleyman b. Erkâm ⁴¹	+ -	+ Zayıf
42. Süleyman b. Dâvûd eş-Şâzekûnî ⁴²	-	-
43. Süleyman b. Seleme el-Habâirî Ebû Eyyûb el-Himsî ⁴³	-	-
44. Süleyman b. 'Amr en-Nehai ⁴⁴	-	-
45. Sâlim b. Abdula'lâ Ebu'l-Feyz ⁴⁵	-	-
46. Sevvâr b. Mus'ab el-Hemedânî ⁴⁶	-	-
47. Salt b. Dînar Ebû Şuayb el-Mecnûn ⁴⁷	+ -	+ Metrûk, Nâsibî
48. Sile b. Süleyman el-Attar el-Vâsitî ⁴⁸	-	-
49. Abdullah b. Ziyâd b. Sem'ân ⁴⁹	+ -	+ Metrûk, itthemehu bi'l-kizb Ebû Dâvûd ve gayruhu
50. Abdullah b. Saîd b. Ebû Saîd el-Makburî ⁵⁰	+ -	+ Metrûk
51. Abdullah b. Muhammed b. Yahya b. Urve b. ez-Zübeyr ⁵¹	-	-
52. Abdullah b. Muharrar er-Rakkî ⁵²	+ -	+ Metrûk

<i>el-Cerh ve't-ta'dil</i> 'de metrûk/metrukü'l-hadis olarak tavsif edilen râviler	<i>Tehzibü't-Tehzib</i> 'de yer alanlar ve hakkında ta'dil lafzı kullanılanlar	<i>Takribü't-Tehzib</i> 'de yer alan râviler ve İbn Hacer'in bu râvilerle ilgili kanaati
53. Abdurrahman b. Abdullah b. Ömer b. Hafs el-Ömerî ⁵³	+ -	+ Metrûk
54. Abdurrahman b. Müshir ⁵⁴	-	-
55. Abdülmelik b. Hârûn b. Antera ⁵⁵	-	-
56. Abdülazîz b. İmrân Ebû Sâbit ⁵⁶	+ -	+ Metrûk, ihterakat kütübühü, ve haddese min hfzihi , feştedde galatuhu
57. Abdulgaffâr b. el-Kâsım Ebû Meryem el-Gifârî ⁵⁷	-	-
58. Abdulkuddûs b. Habîb el-Kilâî ⁵⁸	-	-
59. Ubeyde b. Mu'atleb Ebû Abdurrahman ed-Dabbî ⁵⁹	+ -	+ Zayıf, ihteleta biehara, Buhârî'de bir hadisi var.
60. Ömer b. Ebî Bekr el-Adevî el-Mevsilî ⁶⁰	-	-
61. Ömer b. Sa'd el-Esedî ⁶¹	-	-
62. Ömer b. Suhbân el-Eslemî ⁶²	+ +	+ Zayıf
63. Ömer b. Kays yu'rafu bi-Sendel ⁶³	+ -	+ Metrûk
64. Ömer b. Mûsâ b. Vecih eş-Şâmi ⁶⁴	-	-
65. Ömer b. Yezîd er-Rifâ' eş-Şeybânî ⁶⁵	-	-
66. Osman b. Abdurrahman el-Vakkâsî ⁶⁶	+ -	+ Metrûk, kezzebuhu İbn Main
67. Ali b. Karîm el-Basrî ⁶⁷	-	-
68. Amr b. Hâlid el-Kuraşî ⁶⁸	+ -	+ Metrûk, ramâhu Veki bi'l-kizb
69. Amr b. Abdulgaffâr İbn ehi'l-Hasen b. Ömer el-Fâkîmî ⁶⁹	-	-
70. Amr b. 'Ubeyd el-Kaderî Ebû Osman ⁷⁰	+ -	+ Meşhûr mu'tezili, bidatına davet ederdi, âbid olmasına rağmen cemaat ona ithamda bulunmuştur.

<i>el-Cerh ve't-ta'dil</i> 'de metrük/metrükü'l-hadis olarak tavsif edilen râviler	<i>Tehzibü't-Tehzib</i> 'de yer alanlar ve hakkında ta'dil lafzı kullanılanlar	<i>Takribü't-Tehzib</i> 'de yer alan râviler ve İbn Hacer'in bu râvilerle ilgili kanaati
71. İsa b. Meysera el-Gifâri/İsa b. Ebü İsa el-Hennâd ⁷¹	+ -	+ Metrük
72. Âsım b. Süleyman el-Kûzî Ebü Şuayb et-Temîmî ⁷²	-	-
73. el-A'lâ b. Zeyd es-Sekafî yu'rafu Zeydel ⁷³	+ -	+ Metrük, ramâhu Ebu'l-Velid bi'l-kizb
74. Ammâr b. Zerbî Ebu'l-Mu'temir ed-Darîr ⁷⁴	-	-
75. Anbese b. Abdurrahman b. Anbese el-Kuraşî ⁷⁵	+ -	+ Metrük, ramâhu Ebü Hâtim bi'l-vaz'
76. Ubey b. Meymûn Ebü Ubeyde et-Teymî ⁷⁶	+ -	Takrib'te Ubeyde b. Meymûn et-Teymî olarak geçiyor. İbn Hacer zayıf der.
77. Gâlib b. Ubeydullah el-Cezerî ⁷⁷	-	-
78. Kâsım b. Abdullah b. Ömer b. Hafs b. Âsım ⁷⁸	+ -	+ Metrük, ramâhu Ahmed bi'l-kizb
79. Muhammed b. el-Hâris el-Hârisî Ebü Abdullah Basrî ⁷⁹	+ +	+ Zayıf
80. Muhammed b. Ziyâd sahibi Meymûn b. Mihrân ⁸⁰	+ -	+ Kezzebûhu
81. Muhammed b. Sâlim Ebü Sehl el-Kûfî ⁸¹	+ -	+ Zayıf
82. Muhammed b. Şurahbil (Muğire b. Şu'be'den rivayet eden) ⁸²	-	-
83. Muhammed b. Abdurrahman Ebü Câbir el-Beyâzî ⁸³	-	-
84. Muhammed b. Abdurrahman el-Makdisî el-Kuşeyrî ⁸⁴	+ -	+ Kezzebûhu
85. Muhammed b. el-Fazl b. Atiyye el-Horasânî ⁸⁵	+ -	+ Kezzebûhu
86. Muhammed b. Mervân el-Kûfî es-Süddî ⁸⁶	+ -	+ Müttehem bi'l-kizb

<i>el-Cerh ve't-ta'dil</i> 'de metrük/metrükül-hadîs olarak tavsif edilen râviler	<i>Tehzîbü't-Tehzîb</i> 'de yer alanlar ve hakkında ta'dîl lafzı kullanılanlar	<i>Takrîbü't-Tehzîb</i> 'de yer alan râviler ve İbn Hacer'in bu râvilerle ilgili kanaati
87. Muhammed b. Müzâhim ehu'd-Dahhâk b. Müzâhim ⁸⁷	+ -	+ Metrük
88. Mûsâ b. Mutayr ⁸⁸	-	-
89. Mufaddal b. Muhammed ed-Dabbî ⁸⁹	-	-
90. Mualla b. Hilâl el-Cû'fi et-Tahhân ⁹⁰	+ -	+ İttefaka'n-nükkad alâ tezkîbihi
91. Mücâşi b. Amr ⁹¹	-	-
92. Nâfi Ebû Hürmüz ⁹²	-	-
93. Nasr b. Tarif Ebû Cüzzi el-Kassâb ⁹³	-	-
94. Neşsel b. Saîd b. Verdân en-Neysâbüri ⁹⁴	+ -	+ Metrük, kezzebühü İshâk b. Râhûye
95. Nâsîh b. Abdullah Ebû Abdullah el-Hâik ⁹⁵	+ -	+ Zayıf
96. Hârûn b. Zâzî es-Sülemî ⁹⁶	-	-
97. Yahya b. Ukbe b. Ebi'l-İrâz ⁹⁷	-	-
98. Ya'kûb b. el-Velîd el-Medîni ⁹⁸	+ -	+ Kezzebühü Ahmed ve ğayruhû
99. Yezîd b. Ebi Ziyâd eş-Şâmi ⁹⁹	+ -	+ Metrük
100. Ebû Seleme el-Âmilî eş-Şâmi ¹⁰⁰	+ -	+ Metrük, ramâhu Ebû Hâtîm bi'l-kizb

III. SONUÇ

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere İbn Ebû Hâtîm'in *el-Cerh ve't-ta'dil*'inde metrük/metrükül-hadîs şeklinde tavsif edilen yüz râvi bulunmaktadır. Tespit edilebildiği kadarıyla bu râvilerin yalnızca elli beşi *Tehzîb*'de yer almaktadır. Elli beş râviden elli üçü münekkitlerin çoğunluğu tarafından yalan söylediği, hadis uydurduğu gibi birtakım gerekçelerle tenkid edilirken, iki râvinin diğerleri kadar ağır tenkide uğramadıkları, münekkitlerin bir kısmına göre zayıf sayıldığı hatta haklarında sika lafzının kullanıldığı görülmektedir. Bu iki râviden biri olan Ömer b. Suhbân hakkında Ahmed b. Sâlih'in (ö. 248/862) sika dediği nakledilmekte;

diğer râvi Muhammed b. el-Hâris el-Hârisî de İbn Şâhin tarafından sika olarak tavsif edilmekte, İbn Hibbân'ın (ö. 354/965) *es-Sikât*'ında zikri geçmektedir. Bezzâr da (ö. 292/905) hadislerindeki sorunun, kendisinden değil hocasından kaynaklandığını ifade etmektedir. Tabloda görüldüğü gibi bu iki râvi, İbn Hacer'in de *Takrîb*'inde zayıf saydığı râviler arasında yer almaktadır.

Takrîb'de ise yüz râviden elli üçü geçmektedir. İbn Hacer, bu râvilerden otuz altısını metrûk/metrukü'l-hadîs, dokuzunu kezzebuhû, müttehem bi'l-kizb, ittefeka ehlü'n-nükkâd 'ala tekzîbihî şeklindeki ağır cerh lafızlarıyla tenkid etmiştir. Dolayısıyla İbn Hacer'in, kırk beş râvinin rivayetlerinin terkinde mütekaddimûn âlimleriyle ittifak hâlinde olduğunu söylemek mümkündür. Geri kalan sekiz râvi ise İbn Hacer'e göre zayıftır. Onun zayıf saydığı râviler arasında dikkat çeken isimlerden biri Süleyman b. Erkâm'dır. Çünkü Süleyman, münekkitlerin çoğu tarafından cerhe uğrayan ve metrûk olarak tavsif edilen bir râvidir. Şimdiye kadar yapılan incelemelerden edinilen kanaate göre normal şartlar altında İbn Hacer'in metrûk olarak tavsif edeceği râvi kategorisinde yer alması gerekirken, İbn Hacer onu zayıf olarak tavsif etmiştir. Süleyman dışındaki diğer râvilerin durumu incelendiğinde ise bu râvilerin terkinde ittifak olmadığı, yalancılık, hadis uydurma gibi nedenlerden çok sonradan ihtilâta uğrama, zayıf bir hocadan hadis nakletme, vehim gibi nedenlerden ötürü cerh edildikleri anlaşılmaktadır.

Şema Notları:

- 1 İbn Ebû Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed, *el-Cerh ve't-ta'dil*, I-IX, Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye, 1371/1952, II, 47.
- 2 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 125-27; İbn Hacer, Şihâbeddîn Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, I-IV, y.y.: Müessesetü'r-Risâle, 1416/1995, I, 83-85; İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb* (nşr. Muhammed Avvâme), Haleb: Dârü'r-Reşid, 1411/1991, s.93.
- 3 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 143.
- 4 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 146-47; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 94; *Takrîb*, s. 95.
- 5 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 160; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 138; *Takrîb*, s.105.
- 6 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 181-82.
- 7 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 227-28; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 123-24; *Takrîb*, s. 102.
- 8 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 236-37; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 130; *Takrîb*, s. 103.
- 9 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 246; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 203; *Takrîb*, s. 118.
- 10 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 258-59.
- 11 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 272; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 177-78; *Takrîb*, s. 113.
- 12 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 295-96; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 55-56; *Takrîb*, s. 87.
- 13 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 368; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 233; *Takrîb*, s. 124.
- 14 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 479; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 304-05; *Takrîb*, s. 140.
- 15 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 523.
- 16 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 11-12; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 393-94.
- 17 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 26; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 410; *Takrîb*, s. 163.
- 18 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 27; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 407-09; *Takrîb*, s. 162.

- 19 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 57-58.
- 20 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 61.
- 21 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 91-92; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 338; *Takrîb*, s. 148.
- 22 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 100; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 349; *Takrîb*, s. 150.
- 23 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 118-19; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 464; *Takrîb*, s. 175.
- 24 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 120-21.
- 25 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 130-31.
- 26 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 173-74; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 450-51; *Takrîb*, s. 172.
- 27 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 183.
- 28 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 194; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 443; *Takrîb*, s. 170.
- 29 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 203.
- 30 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 282-83; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 369.
- 31 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 321; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 514; *Takrîb*, s. 187.
- 32 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 343-44; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 527-28; *Takrîb*, s. 189.
- 33 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 347-48.
- 34 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 363-64.
- 35 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 372.
- 36 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 407.
- 37 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 545-46; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 654-55; *Takrîb*, s. 221.
- 38 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 559; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 660-61; *Takrîb*, s.
- 39 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 32.
- 40 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 87; İbn Hacer, *Tehzib*, I, 693-94; *Takrîb*, s. 231.

- 41 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 100-01; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 83; *Takrîb*, s. 250.
- 42 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 114-15.
- 43 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 121-22.
- 44 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 132.
- 45 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 186.
- 46 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 271-72.
- 47 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 437-38; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 216-17; *Takrîb*, s. 277.
- 48 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 447.
- 49 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, V, 60-61; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 336-38; *Takrîb*, s. 303.
- 50 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, V, 71; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 345-46; *Takrîb*, s. 306.
- 51 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, V, 158.
- 52 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, V, 176; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 418; *Takrîb*, s. 320.
- 53 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, V, 253; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 525-26; *Takrîb*, s. 344.
- 54 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, V, 291.
- 55 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, V, 374.
- 56 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, V, 390-91; İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 591-92; *Takrîb*, s. 358.
- 57 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 53-54.
- 58 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 55-56.
- 59 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 94; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 46-47; *Takrîb*, s. 379.
- 60 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 100.
- 61 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 112.
- 62 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 116; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 234-35; *Takrîb*, s. 414.
- 63 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 129-30; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 247-48; *Takrîb*, s. 416.

- 64 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 133.
- 65 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 142.
- 66 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 157; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 69; *Takrîb*, s. 385.
- 67 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 201.
- 68 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 230; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 267; *Takrîb*, s. 421.
- 69 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 346.
- 70 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 346-47; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 288-90; *Takrîb*, s. 424.
- 71 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 289; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 364-65; *Takrîb*, s. 440.
- 72 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 344.
- 73 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 355-56; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 344; *Takrîb*, s. 435.
- 74 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 392.
- 75 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VI, 402-3; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 333; *Takrîb*, s. 433.
- 76 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VII, 34; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 47; *Takrîb*, s. 379.
- 77 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VII, 48.
- 78 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VII, 111-12; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 413; *Takrîb*, s. 450.
- 79 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VII, 231; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 535-36 ; *Takrîb*, s. 473.
- 80 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VII, 258; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 565; *Takrîb*, s. 479.
- 81 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VII, 272; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 567-68; *Takrîb*, s. 479.
- 82 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VII, 285.
- 83 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VII, 324-25.
- 84 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VII, 325; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 631-632; *Takrîb*, s. 493.

- 85 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 56-57; İbn Hacer, *Tehzib*, III, 674-75; *Takrîb*, s. 502.
- 86 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 86; İbn Hacer, *Tehzib*, III, 692; *Takrîb*, s. 506.
- 87 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 90; İbn Hacer, *Tehzib*, III, 293; *Takrîb*, s. 506.
- 88 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 162.
- 89 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 318.
- 90 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 331-32; İbn Hacer, *Tehzib*, IV, 123-25; *Takrîb*, s. 541.
- 91 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 390.
- 92 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 455-56.
- 93 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 466-68.
- 94 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 496; *Tehzibü't-Tehzib*, IV, 243-44; *Takrîb*, s.566.
- 95 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 502-3; İbn Hacer, *Tehzib*, IV, 205; *Takrîb*, s. 557.
- 96 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IX, 90.
- 97 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IX, 179.
- 98 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IX, 216-17; İbn Hacer, *Tehzib*, IV, 447-48; *Takrîb*, s. 609.
- 99 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IX, 265; İbn Hacer, *Tehzib*, IV, 413; *Takrîb*, s. 601.
- 100 İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IX, 383-84; İbn Hacer, *Tehzib*, IV, 533; *Takrîb*, s. 645.